

Vita Sándor képviselők, Tamási Áron, Szabédi László, Nagy István, Kiss Jenő, Jordáky Lajos írók, Haynal Imre egyetemi tanár írták alá a többi között. A memorandum, amelyről korábban Csatári Dániel, Balogh Edgár és Nagy István is szólt, a magyar antifasiszta ellenállás fontos dokumentuma, kár, hogy teljes szövege máig kiadatlan maradt. Az antifasiszta összefogás, amely széles körben született meg a háború utolsó hónapjaiban, fennmaradt egy ideig a felszabadulás után. Észak-Erdély különleges közigazgatási helyzete a Groza-kormány 1945. áprilisi uralomra jutásáig volt érvényben, s e helyzetben a szovjet hadsereg védelme alatt a nemzetiségi együttélés demokratikus formái jöttek létre. Kolozsvár első, felszabadulás utáni polgármestere Teodor Bugnariu román egyetemi tanár, helyettese Demeter János lett. Az emlékiratok szerzője néhány éve, mint a kolozsvári egyetem prorektora fejezte be közéleti tevékenységét.

Az életpálya futásából is kitetszik, hogy Demeter János sorsa egyszersmind történelmi sors volt: a romániai magyar nemzetiség történetének fél évszázadát kísérte nyomom. Az önéletrésznek ezért elsőrendű dokumentumértéke van. Az emlékiratok számos lényeges kérdésben tesznek tanúvallomást. Különösen az 1940 és 1944 közötti észak-erdélyi ellenállási mozgalom az, amelyről Demeter még Balogh Edgár, Nagy István és Csatári Dániel munkái után is tudott új és eligazító információkat adni. Az emlékezések dokumentatív értékét emeli a szerző néhány régebbi, az Ellenzékben, illetve a Falvak Népeben megjelent cikkének közlése, valamint személyes naplójának felhasználása is. Demeter János munkája mégsem pusztán dokumentáció. A memoár vallomások hitelességgel, sokszor szépirodalmi eszközökkel idézi fel azt az emberi utat, amelyet szerzője bejárt a nemzetiségi közélet és történelem nehéz korszakában. Valóban „századunk sodrában”, a huszadik század emberpróbáló történelmi viharai között. (Kritérium, 1976.)

POMOGÁTS BÉLA

